

О.І. СОКОЛОВА, М.В. БЕРЕЖНИЙ, Н.Ю. БУТИЛКІНА
Луганський національний аграрний університет (ЛНАУ),
м. Луганськ, 91008, Україна
s-e-i@mail.ru

**НОВІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ВИДІВ
РОСЛИН, ЗАНЕСЕНИХ
ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ,
НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОГО
ТА СТАРОБІЛЬСЬКОГО СТЕПІВ**

Ключові слова: флора, нові місцезнаходження, Червона книга України, *Raeonia*, *Tulipa*, *Fritillaria*

Вступ

Для організації ефективної охорони видів рослин, занесених до Червоної книги України, потрібно, насамперед, виявити їх природні локалітети. Проблеми охорони рослин в Україні вивчали багато науковців [11, 13, 14 та ін.], зокрема, на Південному сході країни — співробітники Донецького ботанічного саду НАН України [1, 5, 6]. Рідкісні рослини Донецького кряжу досліджував М.М. Перегрим [7—9], флору Кременських лісів — Д.Ю. Шевченко [15]. Нещодавно спеціальне дослідження роду *Fritillaria* в Україні зробила І.П. Діденко [2]. Втім, флора Донецького та Старобільського степів, зокрема поширення родів *Raeonia*, *Tulipa*, *Fritillaria*, все ще залишаються недостатньо вивченими.

Під час експедиційних досліджень на території Донецького та Старобільського степів (Луганська обл.), проведених у 2006—2008 рр., виявлено 50 нових місцезнаходжень шести видів рослин (*Raeonia tenuifolia* L., *Tulipa schrenkii* Regel (*T. gesneriana* L. s.l.), *T. ophiophylla* Klokov et Zoz, *T. quercetorum* Klokov et Zoz, *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. et Schult. f., *F. ruthenica* Wikstr.), занесених до Червоної книги України [12].

Умовні позначення: ● — *Tulipa quercetorum* Klokov et Zoz; ○ — *Tulipa ophiophylla* Klokov et Zoz; ◆ — *Tulipa schrenkii* Regel; □ — *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. et Schult. fil; ■ — *Fritillaria ruthenica* Wikstr.; ◇ — *Paeonia tenuifolia* L.

Нові місцезнаходження видів рослин Червоної книги України
 New localities of species of plants listed in the Red Data Book of Ukraine

Характеристика нових місцезнаходжень видів рослин, занесених до Червоної книги України

Місцезнаходження	Параметри популяції			
	Площа, га	Щільність, особин на 1 м ²		Проективне покриття трав'яного покриву
		середня	максимальна (у тому числі генеративних)	
1	2	3	4	5
<i>P. tenuifolia</i>				
1. Білокуракинський р-н, с. Тимошине, байрачний ліс Малий Рідкодуб, по краю та узліссях	майже 0,25	5	10 (3)	≈ 80 %
2. Марківський р-н, с. Рудівка, на краю байрачного лісу та узліссях	0,02	5	15 (5)	≈ 90 %
3. Марківський р-н, с. Тишківка, на краю байрачного лісу та узліссях	0,02	5—10	15 (7)	≈ 90 %
4. Перевальський р-н, м. Перевальськ, між селами Троїцьке і Малокостянтинівка, поблизу Ісаківського водосховища, балка Пугачова, уздовж байрачного лісу		поодинокі екземпляри в чагарниках		70—80 %
5. Старобільський р-н, с. Лозовівка, на галявині в байрачному лісі	0,06	Загальна кількість особин близько 200, у т.ч. 50 генеративних		≈ 70 %
<i>T. schrenkii</i>				
1. Лутугинський р-н, с. Збірне, балка Крутенька, вододіл між двома розгалуженнями балки	0,06	0,2	8 (3)	≈ 90 %
2. Лутугинський р-н, с. Новопавлівка, балка Західна, степові схили південної експозиції, три локальні популяції	загальна 0,07	0,6 8 30	42 (27)	≈ 60 %
3. Перевальський р-н, між м. Алчевськом і с. Михайлівкою, на схилах балки	0,01	5	8 (3)	≈ 60 %
<i>T. ophiophylla</i>				
1. Лутугинський р-н, с. Збірне, балка Крутенька, вершина степових схилів південної експозиції	0,2	25	30 (6)	≈ 60 %
2. Лутугинський р-н, с. Новопавлівка, балка Західна, степові схили південної експозиції	0,5	40	80 (25)	70—80 %
3. Лутугинський р-н, с. Юр'ївка, на кам'янистих ґрунтах в степу	0,003	10	20 (5)	60—70 %
4. Новоайдарський р-н, с. Безгинове, на крейдянному схилі	0,005	10	17 (1—2)	≈ 70 %
5. Перевальський р-н, с. Бугаївка поблизу м. Перевальська, степові схили	5	20	30 (7)	≈ 70 %
<i>T. quercetorum</i>				
1. Антрацитівський р-н, с. Іванівка, балка Крепенька, байрачний ліс	50	25	70 (10)	90—95 %

Продовження табл.

Місцезнаходження	Параметри популяції			
	Площа, га	Щільність, особин на 1 м ²		Проективне покриття трав'яного покриву
		середня	максимальна (у тому числі генеративних)	
1	2	3	4	5
2. Лутугинський р-н, поблизу с. Георгіївка, байрачний ліс; декілька локальних популяцій у відгалуженнях залісень балки	загальна близько 2	45	70 (7)	70–80 %
3. Лутугинський р-н, с. Челюскінець:				
- балка Розсипна, байрачний ліс, уздовж всієї балки;	50	60	80 (25)	60–70 %
- балка Безіменна, байрачний ліс;	20	50	100 (5)	60–70 %
- балка Чишена, байрачний ліс	20	80	100 (30)	70 %
4. Лутугинський р-н, с. Круглик, балка Круглик, байрачний ліс	30	40	50 (5)	60–70 %
5. Марківський р-н, с. Курячівка, байрачний ліс	50	30	50 (10)	60–70 %
6. Новопсковський р-н, с. Кам'янка, байрачний ліс	10	12	15 (3)	≈ 70 %
7. Новоайдарський р-н, с. Царівка:				
– заплавна лука, правий берег р. Айдар;	0,008	90	200 (15)	90–95 %
– заплавний ліс по правому березі р. Айдар	15	45	70 (4)	90–95 %
8. Новоайдарський р-н, с. Деменкове, заплавна лука по лівому березі р. Айдар	10	50	60 (22)	95–100 %
9. Новоайдарський р-н, с. Райгородка, заплавна лука по лівому березі р. Айдар	40	45	60 (12)	80–90 %
10. Новоайдарський р-н, с. Маловенделівка, заплавний ліс по правому березі р. Айдар	100	40	45 (10)	80–90 %
11. Новопсковський р-н, с. Риб'янцеве, заплавний ліс (лівий берег р. Айдар)	10	30	55 (10)	≈ 70 %
12. Перевальський р-н, між селами Троїцьке і Малокостянтинівка, поблизу Ісаківського водосховища, балка Пугачова, байрачний ліс	0,03	10	20 (5)	50–60 %
13. Станично-Луганський р-н, м. Щастя, байрачний ліс	20	40	60 (15)	≈ 60 %
14. Старобільський р-н, с. Байдівка, заплавний ліс по лівому березі р. Айдар	10	30	45 (5)	≈ 60 %
15. Старобільський р-н, с. Титарівка, заплавний ліс по лівому березі р. Айдар	15	30	60 (3)	≈ 90 %
16. Старобільський р-н, с. Лозовівка, заплавний ліс по правому березі р. Айдар	60	30	60 (10)	≈ 50 %
<i>F. meleagroides</i>				
1. Новоайдарський р-н, с. Михайлівка, заплавна лука по лівому березі р. Айдар	50	20	36 (26)	≈ 90 %

Місцезнаходження	Параметри популяції			
	Площа, га	Щільність, особин на 1 м ²		Проективне покриття трав'яного покриву
		середня	максимальна (у тому числі генеративних)	
1	2	3	4	5
2. Новоайдарський р-н, с. Деменкове, заплавна лука (лівий берег р. Айдар)	50	40	50 (30)	90—100 %
3. Новоайдарський р-н, с. Райгородка, заплавна лука (лівий берег р. Айдар)	80	20	30 (16)	70—80 %
4. Новоайдарський р-н, с. Бахмутівка, заплавна лука (лівий берег р. Айдар)	30	8	10 (4)	70—80 %
5. Новоайдарський р-н, с. Денежникове, заплавна лука (лівий берег р. Айдар)	50	25	33 (20)	≈ 80 %
6. Новоайдарський р-н, смт Новоайдар, заплавна лука (правий берег р. Айдар)	1,5	28	60 (20)	≈ 80 %
7. Новопсковський р-н, с. Риб'янцеве, заплавна лука (лівий берег р. Айдар)	0,025	30	40 (15)	70—80 %
<i>F. ruthenica</i>				
1. Краснодарський р-н, м. Краснодар, сел. Талове, лісопосадка	0,005	3	5 (1—2)	≈ 70 %
2. Лутугинський р-н, с. Челюскінець, балка Безіменна, байрачний ліс	0,01	15	30 (10)	60—70 %
3. Лутугинський р-н, с. Збірне, байрачний ліс	0,01	2	4 (2)	≈ 90 %
4. Марківський р-н, с. Гераськівка, байрачний ліс	2	2	4 (1—2)	≈ 80 %
5. Марківський р-н, с. Тишківка, байрачний ліс	1	1	5	70—80 %
6. Новоайдарський р-н, с. Безгинове, заплавний ліс (р. Айдар)	60	18	21 (6)	90—100 %
7. Новоайдарський р-н, с. Маловенделівка, заплавний ліс (р. Айдар)	100	30	44 (6)	80—90 %
8. Новоайдарський р-н, смт Новоайдар, заплавний ліс (р. Айдар)	0,1	5	20 (15)	≈ 60 %
9. Перевальський р-н, між м. Алчевськом і с. Михайлівкою, байрачний ліс	0,01	2	5 (1—2)	≈ 50 %
10. Станично-Луганський р-н, м. Щастя, байрачний ліс	20	10	20 (10)	≈ 60 %
11. Старобільський р-н, с. Байдівка, заплавний ліс по лівому березі р. Айдар	10	20	35 (3)	≈ 70 %
12. Старобільський р-н, с. Титарівка, заплавний ліс по правому березі р. Айдар	0,008 га	2	15 (1)	≈ 70 %
13. Старобільський р-н, с. Лозовівка, заплавний ліс (р. Айдар)	20	1—2	10 (2)	≈ 90 %
14. м. Луганськ, Каменобродський р-н, байрачний ліс	0,05	16	20 (5)	≈ 70 %

Матеріали і методи досліджень

Нові місцезнаходження видів рослин, занесених до Червоної книги України, виявлені маршрутним-експедиційним методом. Середню щільність рослин визначали на 5—10 пробних ділянках площею 1 × 1 м.

Назви видів наводяться за зведенням С.Л. Мосякіна і М.М. Федорончука та Визначником вищих рослин України [4, 16]. Гербарні зразки передані до Національного гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW).

Результати досліджень та їх обговорення

Були проаналізовані літературні джерела [1—3, 5—10, 12—15], а також матеріали гербаріїв Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW), Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України (KWHA) та Донецького ботанічного саду НАН України (DNZ) з метою встановлення вже відомих місцезнаходжень досліджуваних видів.

Виявлено нові місцезнаходження: п'ять — *P. tenuifolia*, три — *T. schrenkii*, п'ять — *T. ophiophylla*, шістьнадцять — *T. quercetorum*, сім — *F. meleagroides* та чотирнадцять місцезнаходжень *F. ruthenica* (рисунок, таблиця).

Висновки

Наші дані доповнюють відомості про сучасне географічне поширення видів *Paeonia tenuifolia*, *Tulipa schrenkii*, *T. ophiophylla*, *T. quercetorum*, *Fritillaria meleagroides* і *F. ruthenica* та можуть бути враховані у майбутньому картуванні та організації охорони видів рослин, занесених до Червоної книги України.

1. Бурда Р.И. Организация охраны растений Луганской области, занесенных в Красную книгу Украины (методические рекомендации). — Луганск: Изд-во Донецкого ботсада АН УССР, 1992. — 67 с.
2. Діденко І.П. Види роду *Fritillaria* (*Liliaceae*) в Україні (еколого-ценотичні особливості та охорона): Дис. ... канд. біол. наук. — Умань: Національний дендрологічний парк «Софіївка», 2007. — 198 с.
3. Конопля О.М., Ісаєва М.І., Конопля М.І., Остапко В.М. Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області. — Донецьк: УкрНТЕК, 2003. — 340 с.
4. *Определитель* высших растений Украины. 2-е изд. / Отв. ред. Ю.Н. Прокудин. — Киев: Фитосоциоцентр, 1999. — 548 с.
5. Остапко В.М. Раритетный флорофонд юго-востока Украины (хорология). — Донецк: ООО «Лебедь», 2001. — 121 с.
6. Остапко В.М. Эйдологические, популяционные и ценологические основы флорозологии на юго-востоке Украины. — Донецк: ООО «Лебедь», 2005. — 408 с.
7. Перегрим М.М. Рідкісні та зникаючі види флори Донецького кряжу: Дис. ... канд. біол. наук. — К.: Нац. ботан. сад ім. М.М. Гришка, 2005. — 288 с.
8. Перегрим М.М. Нові місцезнаходження рідкісних видів рослин на території Донецького кряжу // Укр. ботан. журн. — 2006. — 63, № 4. — С. 519—522.
9. Перегрим М.М., Лесняк Л.І., Перегрим О.М. Нові флористичні знахідки на Донецькому кряжі // Укр. ботан. журн. — 2004. — 61, № 5. — С. 79—83.
10. *Природно-заповідний фонд* Луганської області. Довідник // За заг. ред. О.А. Арапова. — Луганськ: ВАТ «ЛЮД», 2008. — 168 с.

11. *Редкие и исчезающие виды флоры СССР, нуждающиеся в охране* / Под ред. А.Л. Тахтаджяна. — Л.: Наука, 1981. — 262 с.
12. *Червона книга України. Рослинний світ.* — К.: УЕ, 1996. — 608 с.
13. *Чопик В.І.* Актуальні питання охорони рослин // Укр. ботан. журн. — 1976. — **33**, № 5. — С. 449—456.
14. *Чопик В.І.* Редкие и исчезающие растения Украины: Справочник. — К.: Наук. думка, 1978. — 216 с.
15. *Шевченко Д.Ю.* Флора та популяції рідкісних видів Кременського лісового масиву (Луганська область): Дис. ... канд. біол. наук. — К.: Нац. ботан. сад ім. М.М. Гришка, 2006. — 302 с.
16. *Mosyakin S.L., Fedoronchuk N.M.* Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist. — Kiev: Institute of Botany, 1999. — 345 p.

Рекомендує до друку
М.М. Федорончук

Надійшла 02.11.2009

Е.І. Соколова, М.В. Бережної, Н.Ю. Бутылкина

Луганский национальный аграрный университет

**НОВЫЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ ВИДОВ РАСТЕНИЙ,
ЗАНЕСЕННЫХ В КРАСНУЮ КНИГУ УКРАИНЫ, НА ТЕРРИТОРИИ
ДОНЕЦКОЙ И СТАРОБЕЛЬСКОЙ СТЕПЕЙ**

В процессе экспедиционных исследований на территории Донецкой и Старобельской степей в 2006—2008 гг. выявлено 50 новых местонахождений 6 видов растений (*Paeonia tenuifolia* L., *Tulipa schrenkii* Regel (*T. gesneriana* L. s.l.), *Tulipa ophiophylla* Klok. et Zoz, *Tulipa quercetorum* Klok. et Zoz, *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. et Schult. f., *Fritillaria ruthenica* Wikstr.), занесенных в Красную книгу Украины.

Ключевые слова: флора, новые местонахождения, Красная книга Украины, *Paeonia*, *Tulipa*, *Fritillaria*.

O.I. Sokolova, M.V. Berezhnyy, N.J. Butilkina

Lugansk National Agrarian University

**NEW LOCALITIES OF PLANT SPECIES LISTED
IN THE RED DATA BOOK OF UKRAINE, IN THE TERRITORY
OF DONETSK AND STAROBILSK STEPPES**

During research expeditions in 2006—2008 in the Donetsk and Starobilsk steppes we found 50 new localities of 6 species of plants (*Paeonia tenuifolia* L., *Tulipa schrenkii* Regel (*T. gesneriana* L. s.l.), *Tulipa ophiophylla* Klok. et Zoz, *Tulipa quercetorum* Klok. et Zoz, *Fritillaria meleagroides* Patrin ex Schult. et Schult. f., *Fritillaria ruthenica* Wikstr.), which are listed in the Red Data Book of Ukraine.

Keywords: flora, new localities, Red Data Book of Ukraine, *Tulipa*, *Fritillaria*, *Paeonia*.